

2. Леонтьев Д.А. Духовность, саморегуляция и ценности / Д.А. Леонтьев // Гуманитарные проблемы современной психологии. – Изв. Таганрогского гос. радиотехн. ун-та, 2005. – №7. – С.16-21.
3. Марьясова Н.В. Духовность личности как социокультурный феномен / Н.В. Марьясова // Психология человека в современном мире. – Т.6. – М.: Институт психологии РАН, 2009. – С. 66-74.
4. Маслоу, А. Дальние пределы человеческой психики / А. Маслоу. – М.: Евразия, 1997. – 432 с.
5. Маслоу А. Новые рубежи человеческой природы / А. Маслоу. – М.: Смысл, 1999. – 424 с.
6. Мясищев В.Н. Психология отношений / Под ред. А.А. Бодалева. – М.: МПСИ, 2004. – 356 с.
7. Рубинштейн, С.Л. Проблемы общей психологии / С.Л. Рубинштейн. – М.: Педагогика, 1973. – 424 с.
8. Слободчиков В.И. Реальность субъективного духа // Психология личности в трудах отечественных психологов: Хрестоматия / В.И. Слободчиков. – СПб.: Питер, 2009. – 403 с.
9. Флоренская Т.А. Диалог в практической психологии / Т.А. Флоренская. – М.: Ин-т психологии АН СССР, 1991. – 244 с.
10. Франкл В. Человек в поисках смысла / В. Франкл. – М.: Прогресс, 1990. – 367 с.
11. Adler, A. Sens zycia /A.Adler. – Warszawa: PWN, 1986. – 276 s.

Целью данной статьи является теоретический анализ возможных психологических особенностей, участвующих в становлении зрелости личности. Актуальность работы определяется значимостью указанного процесса в условиях современной социальной ситуации. В исследовании раскрываются следующие дефиниции: «зрелость личности», «становление личности», «духовно-нравственное становление зрелости личности». Акцент в исследовании делается на анализе духовно-нравственной составляющей зрелости личности. Духовность рассматривается как высшая подструктура человека, подчеркивается ее интегрирующая, системнообразующая функция в формировании целостности психического мира личности, обосновывается основополагающая роль духовности как регулятора поведения и деятельности человека, его взаимоотношений с другими людьми.

The aim of the present article is the theoretical analysis of possible psychological peculiarities, which take part in personality maturity formation. The work's relevance is defined by importance of the mentioned process in the conditions of modern social situation. The research analyzes the following definitions: "personality maturity", "personality formation", "spiritual and moral personality maturity formation". Emphasis in the research is made on the analysis of spiritual and moral component of personality maturity. Spirituality is examined as a higher fine-tuning of man, its integrating and systembuilding function is in forming of integrity of the psychical world of personality are underlined, the fundamental role of spirituality is grounded as a regulator of behavior and activity of man, his mutual relations with other people.

О.П. Патинок (м. Київ)

ДУХОВНІСТЬ ЯК ОСНОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку української держави особливої актуальності набуває проблема формування духовних цінностей у молоді. Назріла нагальна потреба в культурному і духовному відродженні української нації, суть якого полягає у формуванні освіченої, творчої особистості, яка б могла відповідально виконувати професійні обов'язки. Тому сьогодні на вищу освіту покладається важлива функція – створення сприятливих умов для максимального розвитку творчих, інтелектуальних можливостей

студентів, їх духовного розвитку та професійного самовдосконалення. У соціальній роботі поряд з професійними знаннями особливо велику роль відіграють особистісно-моральні якості фахівця, які є визначальним фактором успішності та ефективності їх діяльності. Стиль поведінки соціального працівника, обумовлений сукупністю його особистісно-моральних якостей, його ціннісними орієнтаціями та інтересами, у вирішальній мірі впливає на систему міжособистісних відносин. Тому виховання духовно-моральної культури має займати важливе місце в процесі підготовки соціальних працівників. Це означає, що питання дослідження професійної відповідальності крізь призму духовності майбутніх працівників соціальної сфери є вельми актуальною проблемою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Глибокий аналіз духовного розвитку особистості здійснили М. Боришевський, Є. Кульчицька, Е. Помиткін, М. Савчин, С. Ставицька, К. Роджерс, Е. Фромм. Питання формування духовності особистості висвітлено в працях К. Абульханової-Славської, Т. Алексеєнко, Б. Безсонова, В. Біблера, В. Демиденка, І. Зязюна, М. Кагана, В. Оржеховської, Ю. Орлова, Г. Сагача, С. Соловейчика, В. Федотової та ін. У дослідженнях останніх років представлені аспекти проблеми формування духовних цінностей, орієнтацій, духовного потенціалу молоді (Л. Айзерман, І. Бех, Б. Ільїна, А. Коростельова, О. Олексюк, С. Харченко, Ю. Шарова та ін.).

Психологічні аспекти відповідальності як стійкої особистісної характеристики найретельніше висвітлені у працях К. Абульханової-Славської, І. Беґа, М. Дриґус, Т. Колесіної, М. Левківського, К. Муздибаєва, М. Савчина, Л. Татомир, Л. Колберґа, Ж. Піаже, В. Франклата інших. У філософській літературі відповідальність розглядається як поняття, що відбиває об'єктивний, історично-конкретний характер взаємин між особистістю, колективом, суспільством з точки зору свідомого здійснення пред'явлених взаємних вимог [7, с.324]. В психології під відповідальністю частіше за все розуміють різні форми контролю суб'єкта за своєю діяльністю з точки зору виконання ним прийнятих норм і правил. К. Муздибаєв визначає відповідальність як результат інтеграції всіх психічних функцій особистості: суб'єктивного сприймання навколишнього світу, оцінки власних чуттєвих ресурсів, емоційного ставлення до обов'язку, волі [5, с.19].

Мета нашої статті полягає у розгляді духовності як основи професійної відповідальності майбутніх фахівців соціальної сфери.

Виклад основного матеріалу дослідження. Становлення особистості відбувається через розвиток самосвідомості, усвідомлення своїх соціального та особистісного статусів, власної самоцінності, свободи, волі й відповідальності. Провідне місце в становленні особистості, її прагненні самореалізації, самоздійснення займає ціннісно-сміслова сфера, яка охоплює ціннісні орієнтації й стосунки, а також систему особистісних смислів. Ціннісно-сміслової сфери особистості не можна уявити без духовності. Духовна людина здатна самостійно вибирати свій життєвий шлях, будувати свій життєвий світ. Духовність є ідеальною особливістю людини. Духовність - це образ буття людини відповідно до моральних загальнолюдських ідеалів [4]. Духовність, як базову особливість суб'єкта, підкреслював В. Франкл, додаючи до неї свободу й відповідальність. Саме з духовністю й цілісністю людини, яка не йде сліпо за своїми бажаннями й потягами, пов'язані ідеї її свободи, вчинку як особистісного вибору життєвого шляху. Згідно з аксіологічним підходом, людина набуває свого змісту в спілкуванні зі світом цінностей. Вибіркові, оцінні й значущі цінності й ціннісні орієнтації впливають і моделюють особистість, здатну до самореалізації й самоздійснення, зумовлюють її спрямованість.

У сучасній науці не існує єдиного визначення поняття „духовність”. Вивчення філософської, психолого-педагогічної та соціально-педагогічної літератури дозволило навести деякі тлумачення цього поняття. Духовність – індивідуальна вираженість у системі мотивів особистості двох фундаментальних потреб: ідеальної потреби пізнання; соціальної потреби жити і діяти „для інших” [4, 88]; істинно людяне в людині, яке визначає його шлях до істини, Добра і Краси як до найвищих загальнолюдських цінностей [4, 31]; характеристика соціального буття людини, її внутрішній духовний світ (в якому визначено сенс життя, цінності, норми, ідеали), її прагнення до самовдосконалення; прагнення і

здатність людини до спрямованого пізнання істини, добра, краси, любові і ствердження у своїй життєдіяльності загальнолюдських етичних та естетичних цінностей, усвідомлення своєї єдності зі Всесвітом [6, 41]. Можна виділити три підходи до розуміння духовності: як альтруїстично спрямовані цінності буття людини; як прагнення до пізнання істини, добра, краси, любові; як розуміння свого сенсу життя [2, 39]. Останнє визначення духовності візьмемо за основу, оскільки в ньому поєднується прагнення до пізнання найвищих істин, засвоєння загальнолюдських цінностей, що в певній мірі є властивим і для батьківства. Розуміння духовності є досить абстрактним, тому важливо відмітити як вона реалізується. На думку В. Оржеховської, духовність проявляється в різних сферах розвитку особистості: у розумовій – через допитливість, спостережливість, аналітичність, глибину, критичність, самостійність мислення; у вольовій – через спрямованість, наполегливість, саморегуляцію, самовладання особистості; в емоційній – через такі поняття, як совість, сумнів, любов, надія, каяття, забезпечуючи глибинний зв'язок з усім людством, зі Всесвітом [8, 42].

Духовність супроводжується такими високоморальними якостями, як милосердя, співпереживання, взаємодопомога, повага, любов до ближнього. Прояв духовності через любов: до матері й батька, до дітей, до землі, на якій живе людина. Найвищою рисою прояву духовності, за В. Оржеховською, є любов у найширшому сенсі цього слова (до людини, до всього суцього), відчуття якої здійснюється через проходження таких сходинок: інтересу, турботи, відповідальності, поваги, знань, довіри. Перша сходинка, інтерес – це початок будь-якого зближення в нашому світі. „Турбота – друга сходинка любові, має бути глибокою, щирою, а не показною, поверховою. Третя сходинка передбачає відповідальність, пік досягнення якої, коли людина може й повинна відповідати за кохану людину перед людьми. Тут є дві небезпеки: підкоритися самій коханій людині чи підкорити її собі. Щоб цього не сталося, вірним супутником любові має стати повага до близької людини. Повага – це найпривабливіша риса любові, коли людина усвідомлює унікальність коханої й відмовляється від спроби нав'язати їй свій спосіб життя: де немає поваги, там немає любові. Для підтримання любові обов'язково потрібні знання. Коли бачиш роздратовану людину, то знай, вона така через якесь страждання, тож дізнайся через яке. І зі своїм знанням намагайся допомогти їй, делікатно, ненав'язливо. Любов неможлива без довіри, завершальної сходинки, без чого не може бути істинної любові” [8, 68-69].

До критеріїв духовності належать такі: 1. Наявність у людини потреби пізнавати світ, себе, сенс життя. 2. Перевага духовних потреб як мотивів поведінки й діяльності. 3. Духовний тип поведінки, який виявляється в будь-яких формах емпатії (позитивне ставлення до внутрішнього світу інших людей, відчуття єдності із ближніми, з усім людством, гуманне ставлення до природи, всього живого). 4. Активне прагнення людини до сприймання і творення краси, тобто сформована естетична потреба й естетичне спрямування. 5. Шанування людиною будь-якої форми життя, усвідомлення своєї єдності із Всесвітом, екоохоронний тип поведінки [8, 41].

На думку С. Ставицької духовність особистості юнацького віку визначається рівнем розвитку її духовної самосвідомості, а генеза духовної самосвідомості як багатовимірної реальності, поєднуючи індивідуальне фізичне, психічне та соціокультурне буття людини, є процесом розвитку у юнацтва здатності до інтегрального усвідомлення різних аспектів власного „Я”, самоусвідомлення та індивідуального становлення як екзистенційно-відповідального суб'єкта життєдіяльності. Процес інтеграції всіх структур особистості найінтенсивніше відбувається на етапі юнацтва, оскільки цей вік є сенситивним для актуалізації розвитку духовної самосвідомості. Розвиток здатності індивіда до самоусвідомлення відбувається в умовах організації такого змісту навчально-виховного процесу, що є адекватним віковим й індивідуальним можливостям суб'єкта та враховує наявну у нього зону актуального і потенційного розвитку базових компонентів самосвідомості та їх інтеграцію в процесі розвитку духовної самосвідомості[9].

З розвитком самосвідомості в особистості здатність до вибору сенсу життя, до саморегуляції діяльності і поведінки. Дослідниками обґрунтовано, що самосвідомість є вихідною передумовою відповідальності особистості (І. Бех, М. Савчин, А. Спиркин).

Відповідальність складне і багаторівневе явище тому проблема відповідальності є предметом наукового інтересу фахівців різних галузей – філософії, соціології, психології. В психології під відповідальністю розуміють різні форми контролю суб'єкта за своєю діяльністю з точки зору виконання ним прийнятих норм і правил [7, с. 52]. М. Савчин вважає відповідальність проявом різнопланової активності. Однією з найбільш загальних властивостей особистості, яка об'єднує в собі компоненти афективно-мотиваційної, інтелектуальної та діяльно-поведінкової сфери людини як тілесно-душевно-духовної цілості. Ним запропонована функціональна схема відповідальної поведінки особистості, класифікація мотивів відповідальної поведінки, визначені основні типи та компоненти відповідальності. Виявлені основні сфери відповідальної поведінки, рівні розвитку відповідальної поведінки. Науковці зазначають, що відповідальність особистості завжди пов'язана з мотиваційною сферою особистості, її інтелектуальним потенціалом, морально-етичним світоглядом.

На думку М. Савчина, для функціонування відповідальності важливе значення мають моральні конструкти свідомості як специфічні засоби моральної інтерпретації реальності, через призму яких суб'єкт сприймає дійсність і себе в ній. Науковець також зазначає, що відповідальність як інтегральна якість особистості має складну структуру. Психологічно вона визначається як внутрішніми, так і зовнішніми чинниками та не зводиться до зовнішнього обов'язку [7, с.28-29]. Вчений відмічає прямий зв'язок між відповідальністю та духовністю особистості: „...лише моральне та активне самоствердження, самовираження та самореалізація, конструктивне використання своїх сил для творення добра й не менш активної боротьби зі злом є умовою розвитку справжньої моральності та духовності особистості, що невіддільне від справжньої відповідальності” [7, с.115].

Слід зазначити, що духовний розвиток є процесом розкриття когнітивно-інтелектуального, чуттєво-емоційного, вольового, креативного потенціалів, здійснення якісних і кількісних змін у ціннісних орієнтаціях особистості шляхом гармонії психічної сфери, подолання відчуження від природи, соціуму, самої себе через усвідомлення їх всезагальної єдності. Духовний розвиток особистості є вершинним у становленні психіки людини; він як міра переживання безпосередності контакту з надособистісними цінностями, котрі трансформувалися у межові смисли, виявляє себе у породженні діяльностей та вчинків над ситуацією, над норму в зоні ризику та персональної відповідальності [3, с.23].

Е. Помиткін зазначає, що духовність являє собою специфічно зумовлює прагнення людини до гармонії внутрішнього і зовнішнього світу, спрямовує особистість до реалізації у власному житті ідеалів Краси, Добра та Істини [6, с.30]. Вчений визначає духовний розвиток як процес самоідентифікації особистості з власним духовним „Я“, в ході якого людина підпорядковує свою біологічну та соціальну природу духовним ідеалам, цінностям і смислам, набуває духовного досвіду. У процесі духовного розвитку відбувається усвідомлення єдності Буття, життєвої місії та прийняття відповідальності за зміст свого життя і результати діяльності [6, с.33].

Духовний розвиток особистості є надзвичайно важливим, оскільки він веде до усвідомлення нею дійсної природи реальності, а такі відомості незмірно збагачують і перебудовують будь-яку особистість. Та він неможливий без розвитку особистісної відповідальності, без адекватно сформованої самооцінки, потреби в саморозвитку, продуктивного міжособистісного спілкування у відповідності з власними духовними потребами.

Більшість вчених наголошують на тому, що сензитивним періодом розвитку духовності особистості є юнацький вік. Розвиток духовності майбутнього фахівця соціальної сфери, який ми розглядаємо в контексті загального розвитку особистості в юнацькому віці, є провідним чинником, що визначає подальше становлення особистості. Ми впевнено можемо сказати, що саме період навчання у вищому закладі освіти – це час формування професійної відповідальності. В цей час спостерігається істотне зростання здатності студентів брати відповідальність за контроль над власною поведінкою та за створення нових цінностей і багатств людського духу.

Розвиток інтелектуальної та професійної сфери в юнацькому віці має характеристики, що сприяють розвитку духовності: 1) здатність до сприйняття і засвоєння нового; 2) перебудова емоційної сфери (поява самостійності, рішучості, критичності та самокритичності, неприйняття лицемірства, святотатства, грубості), а також властива підвищена емоційна збудливість (неврівноваженість, різка зміна настрою, тривожність); 3) розвиток особистісних якостей в юнацькому віці позначається завершенням самовизначення, становленням стійкої самосвідомості та образу „Я”, самооцінки, складається система уявлень про себе, посилюється особистісний контроль, самоповага, схильність до самоаналізу, самовиховання, зростання вольової регуляції, формування світогляду, почуття відповідальності за свою долю; 4) формування особистісної та професійної відповідальності за створення нових цінностей та накопичується ціннісно-моделюючий компонент відповідального самостановлення [2, с. 165].

У Концепції формування духовності особистості на основі християнських моральних цінностей визначено цілі формування духовності. Це виховання у дітей та молоді високих інтелектуально-моральних інтересів і запитів, ціннісних поглядів, орієнтацій та переконань; створення таких умов, які сприяли б розвитку моральної активності дитини, формуванню моральної спрямованості її психічної діяльності, моральних потягів, інтересів, думок, переконань [8, с 16]. Як бачимо в основі духовності лежать моральні принципи життєдіяльності. Розглядаючи соціально-психологічну сутність духовності особистості, М. Боришевський зазначає, що в науковій літературі поки що немає чіткого й переконливо окресленого співвідношення категорії “духовність” з такими категоріями як “моральність”, “віра”. Ці категорії часто ототожнюються. Одиницею вимірювання духовності є ціннісні орієнтації, які пов'язані з моральністю. Дослідник зазначає, що саме мораль, внутрішні моральні інстанції виступають тим еталоном, за допомогою якого можна визначити рівень духовності [3, с 28]. Духовно досконала особистість не тільки усвідомлює вирішальне значення моральності у людських взаєминах, а й активно утверджує її у ставленні до інших людей, до самої себе. Тому досліджуючи духовність, особливу увагу, на думку М. Боришевського, слід приділяти з'ясуванню того, як досліджуваний усвідомлює такі цінності як справедливість, відповідальність, чесність та інші цінності, яким чином оцінює себе як носія таких цінностей, як реагує на їх прояви у поведінці людей та у своїх власних вчинках у конкретних життєвих ситуаціях [3, с 29].

Досліджуючи проблему цінностей, І. Бех розглядає їх як безумовні смислостверджувальні імпульси морально-духовної активності особистості. Механізм їх формування звично розглядають як опанування особистістю когнітивних складових, що набувають суб'єктивної значущості на основі впливу емоційно-ціннісної складової. В єдності вони утворюють знання про певну етичну норму та її бажаність для особистості і в такій цілісності стають початковим мотивом до відповідного вчинку (реалізація поведінкової складової). В міру практичного вправлення даний мотив і перетворюється на конкретну морально-духовну цінність [2, с 79]. Психологи інтерпретують свободу як самодетермінацію. Саме духовне самовизначення, на думку І. Беха, є вектором особистісного розвитку. Вчинкове додержання певної духовної цінності рівнозначне свободі, оскільки діяти духовно - означає діяти згідно з особистісною сутністю, бо ж її не привнесено ззовні, а вона є плодом морально-духовної самозміни особистості. Утім духовна свобода має сенс для людини, коли об'єктивована в ній воля обмежується її відповідальністю. Дане обмеження окреслюється траєкторією суспільно значущих цінностей, що становлять моральну культуру суспільства й спрямовують її до культури гідності [2, с 88].

О. Сухомлинська також пов'язує духовність зі сферою культури. За її твердженням, духовність - це складний психічний феномен самоусвідомлення особистості, внутрішнє сприймання, привласнення нею сфери культури, олюднення, вростання в неї та розуміння як власного надбання [9, с 14].

Узагальнену модель професійного ставлення особистості розробив К. Муздидаєв, який визначає професійне ставлення як процес вирішення протиріч між соціально-

професійними вимогами до особистості та її бажаннями, можливостями у їх реалізації [5, с. 140].

Професійна відповідальність завжди пов'язана з професійними можливостями розуміння і реалізації людиною професійних вимог з урахуванням конкретних умов їхнього виконання. Професійна відповідальність характеризується тим, що особистість приймає свої особисті обов'язки у відповідності з вимогами професії і суспільства в цілому [5, с. 87].

С. Баранова аналізує професійну відповідальність як інтегративну якість особистості або групи, що є проявом її спроможності приймати обґрунтовані рішення в сфері своєї професійної діяльності, виявляти наполегливість і сумлінність у їхній реалізації і готовність відповідати за їхні результати і наслідки. Аналіз проблеми формування професійної відповідальності майбутніх соціальних працівників дозволяє розглядати професійну відповідальність як складне і структуроване явище, а процес її формування зв'язати із забезпеченням взаємодії внутрішньогрупових процесів: взаємної відповідальності і відповідальної взаємозалежності з урахуванням рівня сформованості структурних компонентів професійної відповідальності кожного його члена. Загальний розподіл рівнів сформованості професійної відповідальності можливо представити у такому вигляді:

I рівень – низький рівень професійної відповідальності – маніпулятивний;

II рівень – середній рівень професійної відповідальності – стандартизований;

III рівень – рівень професійної відповідальності вище середнього – діловий;

IV рівень – високий рівень творчої професійної відповідальності – духовний [3, с. 50].

Реалізація цільової програми формування професійної відповідальності сприяє підвищенню рівнів сформованості структурних компонентів професійної відповідальності майбутнього фахівця соціальної сфери. Для особистості це виявляється в адекватності самооцінці, підвищенні рівня інтернальності; формуванні в собі впевненості у колективі, членом якого вона є; формуванні позитивної мотивації, спрямованої на успіх; ініціативності; вболіванні за кожного клієнта. Важливим також є уміння приймати рішення в умовах спільної діяльності на індивідуальному та груповому рівнях.

Висновки. В психології відповідальність розглядається як інтегральна якість особистості, що характеризується наступним: усвідомленням і переживанням нею своїх обов'язків, загальних норм моралі; розумінням і прийняттям їх особистісної, групової і суспільної необхідності; правильною орієнтацією в умовах вільного вибору засобів досягнення моральної мети, передбаченням результатів своєї діяльності; готовністю діяти відповідально до індивідуальних і загальних вимог та відповідати за свої вчинки перед самим собою, клієнтами соціальної сфери та суспільством.

2. Суттєвим рушієм саморозвитку особистості, її самовдосконалення є духовність. Ступінь духовності особистості виявляється у породжуваних нею вчинках та діяльностях, у мірі взяття на себе відповідальності. Під духовним розвитком особистості розуміється процес індивідуально-особистісного залучення до духовної культури суспільства, оволодіння загальнолюдськими, соціокультурними, національними цінностями і досвідом людства в процесі духовно-практичної діяльності та самостійного творчого розвитку кожної особи.

3. Оптимальне поєднання професійних знань і навичок з високою духовною культурою фахівця є необхідною умовою його високої кваліфікації. Саме тому важливим завданням вищого навчального закладу є створення оптимальних умов для підвищення рівня професійної відповідальності сучасних студентів-майбутніх фахівців соціальної сфери.

Перспективи у даному напрямку: плануємо впровадити на базі Психологічної служби Інституту соціальної роботи та управління розвивально-корекційну програму, спрямовану на формування відповідальності як професійно значущої якості на основі духовності особистості.

Література

1. Баранова С. В. Соціально-психологічні механізми формування професійної відповідальності колективних суб'єктів управління : дис... канд. психол. наук: 19.00.05 : Східноукраїнський нац. ун-т ім. Володимира Даля. – Луганськ : 2004.

2. Бех І.Д. Гідність як духовний геном особистості // Педагогіка і психологія. - 2009. - № 1. – С. 76-89.
3. Боришевський М.Й. Духовність особистості: соціально-психологічна сутність, детермінанти становлення та розвитку // Проблеми загальної та педагогічної психології. Т. IX - Ч. 5. - К., 2007. – 524 с.
4. Колісник О.П. Психологія духовного саморозвитку особистості: Монографія / О.П. Колісник. – Луцьк: РВВ «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2007. – 388 с.
5. Муздыбаев К. Психология ответственности / Муздыбаев К. – Л.: Наука, 1983. – 240 с.
6. Помиткін Е.О. Психологія духовного розвитку особистості: Монографія / Е.О. Помиткін. – К.: Наш час, 2005. – 280 с.
7. Савчин М.В. Психологія відповідальної поведінки: [монографія] / Савчин М.В. –Івано-Франковськ: Місто НВ, 2008. – 280 с.
8. Сухомлинська О.В. Концептуальні засади формування духовності особистості на основі християнських моральних цінностей // Шлях освіти. - 2002. - № 4.- С. 13-17.
9. Ставицька С. О. Генеза духовної самосвідомості юнацтва: дис... докт. психол. наук: 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія: НПУ імені М.П.Драгоманова. – Київ : 2012.

В статтє представлено анализ подходов определения душевности и ответственности. Подчеркивается важность душевности как основы профессиональной ответственности личности будущего социального работника. В результате анализа психологической литературы установлено, что исследование данной проблемы является актуальной. Проанализировано исследования профессиональной ответственности студентов-будущих социальных работников высшего педагогического заведения как профессиональнозначимого качества социальных работникови особенности развития ее уровней профессиональной ответственности, раскрыто взаимосвязь развития профессиональной ответственности с особенностями самосознания студентов.

The article presents the analysis of approaches and definitions of soul responsibility. Emphasizes the importance of soul as the basis of the professional responsibility of a future social worker. An analysis of the psychological literature found that study of this problem is urgent. Analyzed research professional liability students - future social workers higher pedagogical institutions as significant quality seasoned professional social workers and especially the development of its levels , disclosed the relationship development with features professional liability consciousness of students .

В.А. Перетятко (м. Київ)

ВОЛОНТЕРСТВО ТА ФОРМУВАННЯ ДУХОВНИХ ЦІННОСТЕЙ І ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ

Постановка проблеми. Проблема формування духовних цінностей та ціннісних орієнтацій як особистості, так і загалом сучасного суспільства сьогодні набуває надзвичайної актуальності. Основою духовних, культурних і соціальних традицій нашого народу є Православ'я. За останнє сторіччя була суттєво підірвана спадковість у наслідуванні православних традицій як українського, так і близьких народів. Те, що секуляризація несе в собі негативні наслідки для розвитку всіх аспектів життя суспільства, є доведеним фактом. За останнє десятиріччя цьому питанню було присвячено ряд досліджень в галузі соціології, психології, філософії [2; 5; 17]. Так, Д.Р. Торосян в своєму дисертаційному дослідженні показала, що намагання зруйнувати шкалу цінностей, що складалась віками, завдяки впливу так званих новітніх поглядів на особисте та суспільне життя і пов'язане з цим зростання споживацької ідеології, викликає значне напруження в суспільстві [17]. Загальновідомо, що соціальне середовище може бути стабільним тоді, коли протягом багатьох поколінь